

Тюнеры

2
1967

Жөзөллүгүн Кешигиндө

Микайла РЗАГУЛУЗАДӨ

1. ВУРГУН БАХЫШЛАР

Учал көзлөрүнө инанмады... Жерин-дөчө доңуз галды:

Бу не көзөллүккү, бу не мөчүзө иди.

О. Көй көлүн сакчиларыны чох-чох көрүшүдү. Эң ады-санды рассамаларын чакыклары лөвбөлөрдө да, ранки кино экранларында да, һатта конфет, шоколад гутуларынын өз чүрбөчүр ранкбаранк шүшөлөрүн үстүндө да... Бүтүн бу шакиллерин эң көзөллөр, һатта зарди чөривваларө салымыш эң базак-дузакчилары да бу мөззөрөнин гаршысында нашы ранк-сазлары алабула «эсөрлөрөина» бан-зәйр, күнөш гаршысында шам ишыгы кими сөнүб келдири.

Бу не көзөллүккү!.. Белә көзөл бир мөззөрөни анчаг эң бөжүк устад—ана табият жарада билерди!..

Сәһәр шәфәгләринин зариф көжүм-түл банөвшәйи ишыгында дагларын сәрин нафәси көлүн үзәриндөки инчә түл пардәни агыр-агыр галдырдыгча, күзүкү суларын гојнунда башга бир аләм чанландыды. Эң көзөл бал-гыларда, эң ширин рөјәләрда чан-ламан әфсаналар аләмнидән даһа көз-дәк бир аләм...

Көлүн бүлдүр сулары пәмба бу-дуларды, гыззал шәфәгләри, јашыл төпөләри, сары-гызыл гајалары гојну-на алып, агыр-агыр ләикәр вурдуг-ча сәләф кими миң ранкә чалырды...

Жох... Жох... Инди Учалын көзләри гаршысындагы бу мөззөрәни тәсвир етмәзгә на рәңкләр, на сөзләр чатыш-маз... Бу усөзү-бучагысы саманын дәринилерин, бу даг һавасынын әтирил сәринилерин, бу алван чичәклерин, бу рәңкбаранк кәпәңкәлерин сајрышма-сыны, бу хырдача гушларын цивил-тилерин, көлүн гојнунда көј гурша-гы парчалары кими шүтүјөн ала ба-лыглары һансы бојаларда, һансы сөз-ләрлә тәсвир еда биләчөксәни!..

Ахы, Көй көл на јалынсы су, на јалынсы мешә, на јалынсы чаман-чичәк, на јалынсы сама, на јалынсы сарин һая, на јалынсы көјдә сүзән гушлар, на јалынсы суда үзән ала балыглар де-ји... Булар һамысы биләрилдә Көј көлдүр, — Көј көл буларын һамы-сы демәкдир!..

Учал илк дафә көрдүлү Көј көлү белә вургун бахыша сәјр еда-еда дү-шүнүрдү... Ахы, о рассам олмаг и-стәјирди. О, мактаблә једдинчи сини-фә охуја-охуја, Бақы Пионерлар сара-јанын рассамыг студиясына да келдири. Инди бура, Көј көлдә да, әслинә бахсан, ела бу мәстәдә, һәм пионер дүшәркәсиндә истриләт ет-мәк, һәм да етудлар чакмак мәсәдә илә кәлмиши. О, студияда јалынсы шәкилләр чакмак, јалынсы мүәллимин көстөршләринин јеринә јетирмакәлә кифәјәтләнијәиб, рассамыг барәсиндә јазылымыш китаблары да охујур, әләвә чох-чох етудлар да чәкирди.

Рәссам Д. Казымов

Учал јахшы билерди ки, табият кө-зәллии да инсан көзәллии кими јә-лынсы заһири дејилдәр. Инсан көзәл-ли јалынсы ала көзәлләрди, алма јан-галардан, гәләм гашлардан дејид, әсил дахили аләмдән, инсанын аглындан, камалындан, зәкасында, билгиләндән ибарәт олдују кими, табият көзәллии да, онун сәрвәтләриндән, не мәтләрин-дән аыры ола билмәз.

Учал Бақыда Абшеронун сарт һавасында боја-баша чатмыш, дузу-сарин, һәрдән һатта сојуг, ган доң-дуран, дәли хәзринин јәјдә јахыб јандыран, гышда гылыч кими кәсән киләварын дәззәтләрини дадмышды. Биләкәни, Галакаһны јалчын гајалы саһиләри, Пиршағынын сәләф гум-сал пәјажлары да, һатта Бајылын, Гарадағын нефт гоҳујан боз гајалы-ларда да онун нәзәриндә аыры чүр кө-зәллик иди. Көј көл, мәсәлән, «Једди көзәл» балетиндәки рәггасаләр кими, инчә, зариф бир көзәлликә маликдир-са, Абшерон да әлиндә силаһ, јал-чын гаја башында сәрһәд кешиндә дуран бир әскәр кими, наһанк дал-галара синаз кәриб, дәннз буругундан нефт чыхаран бир фәһлә ки, сәрт, мәрданә бир көзәлликә малик иди.

Учал рассинин өз баш пионер дә-стә рәһбаринин ичәзәси илә каһ сәһәр еркәндән, каһ ахшам күн батана ја-хын, һатта һәрдән ајык кәмәләрдә да Көј көлүн чүрбөчүр учгар јерла-рини казиб саатларла сәјр едир өз етудлар чәкирди.

Әлбәттә, дүшәркә раиси өз дәстә рәһбары Учалы учгарлары тәк бурәх-мырдылар. Вахтлары оланди, өзләри онула кедир, олмајанда комсомолу канчәләрдән бир-ики нафәри она го-шучурдулар. Әввалләр бу, Учала бир гәдәр тохунурду, етираз едиб де-мишиди:

— Нијә зәһмәт чәкирсиниз? Мән ушаг дејиләм ки... һәм да бура Аф-рика чанкәлликләри дејил ки, ваһшин филләра, кәлләрә, кәркәдәнләра, ас-ланларә раст кәләм...

Дүшәркә раиси иса, ону баша са-лыл демишиди:

— Дүздүр, бурада јырттычы һејван-лар жохдур, алма дүшәркәдә динчә-лән һәр бир мактаблә үчүз мәс'у-луг. Ја, кәрәк сән да јалынсы режим-лә муәјјан едилмиш вахтларда һа-мы илә бирликдә чыхасан, — онда етуд үчүн на мәнәзәр сәмәјә, на дә етуд чәкмајә имканын олар, — ја да кәрәк адам гошаг ки, сәндән муга-јат олсун.

Учал чәрәсин разылашмышды. Бир нечә дафә дүшәркә раиси илә, баш пионер дәстә рәһбары илә кетмиши. Алма, белә һалларда о сыхылар, да-рыхыр, онлара зәһмәт вердији, вахт-ларыны адыгы үчүн хәчәләт чәкир өз етудү тез-тәзләк гуртармаға ча-лышырды. Бу иса әлбәттә, онун үр-јиндән дејилди.

2. ТӘБИӘТ АШИГЛӘРИ

Анчаг бир аз сонра ишләр дүздәди. Белә ки, дүшәркәдә киши нафар кәч тәбият ашиги да она јолдаш олду. Булардан бири рассамыг мактаб-дә охујан Ганбај, бири да балән тәр-бияси институтунун тәләбәси Елман иди. Һәр икиси дүшәркәдә пионер дәстә рәһбары идиләр. Елман һәм да јахшы идманчы иди. Охуладуғ институтун чемпиону сәјләрды. Инсти-тутларарасы јарышларда сәмбо үзрә биринчилик газанмышды. Өзү да фә-лал дружиначы иди. Гануи-гајда по-залларла мубәрәзәдә милис органла-рына јахшы көмәк етдији үчүн дәф-ләрлә рәсми тәшәккүрнамә өз дружи-начы ишаны алмышды.

Елман буралы олдуғундан, бу јер-ләр, көлүн гыраг-бучагларына чох јахшы боләд иди. Учал етуд чәкмајә әсәсан сәһәр тездән, һалә дүшәркә ишә башламыш өз ја ахшамлар дүшәркәдә әсас мәшғәләр гуртар-дыгдан сонра кетдијиндән, бу вахт ишдән азад ола Ганбај илә Елман да онула бирликдә кәндә билдирди. Бу бардә дүшәркә раисинин разы-лығынә алмышдылар. Беләликдә, бир үчлүк јаранышды ки, буналар дү-шәркә јолдашлары зарәфатча «б-дин бригада» ады гојмушду.

Бу «бригада» дүшәркәнин ичти-ман һојатында јахындан фәал ишти-рак едир, чүрбәчүр шәнкликләрин, сәһнәчкәринын, дивар газетинин өз саир тәдбирләрин бәдди тәртибатына көмәк едири.

Бригадыннын иши чох јахшы кедир-ди. Учал вәзијәтиндән тамамилә ра-зи иди. Ганбај чох сакитди. Һатта гыз кими утанчаг бир оғлан иди. Ба-

шыны ашагы салып сакитчэ студ чокэр, һәрдән Учал өзү сорушанда, она да аз-чох көмөк едәрди. Елман исэ чох зирэк, өзү дә ше'р һавэскары иди. Ашыгсагагы мэээли гошмалар жазарды. Бир дэфэ көлдэ кэзэн гајыглардан учалан Азэрбајчан, күрчү, Украјна маһныларыны ешидиб, Елман өз јолдашларына деди:

— Јахшы, сиз мэнзэрэ етүдү чэкин, мэн дә ше'р етүдү... Бир саатдан сонра көрүшөк, көрөк кимин етүдү јахшыдыр. Белэ дејиб Елман «илһам алмаг үчүн» бир ағача дырмашды. Бир аздан гајыдыб кэлди. О, мөшһур «Көј көл» ше'ринэ белэ бир бәнһүртмэ бәнд јазмышды:

Көј көлүн гојнунда чэлала бир

бах:

Күрчү, украјналы, молдаван,

газах...

Бизимчин эзиздир бурда һәр

гонаг,

Олурса гој олсун һаралы, Көј

көл!

Елманын бу ше'ри Учалын һөмиһ мэнзэрини тэсвир едөн шөкли илә бирликдэ дүшөркөнин дивар гәзетиндэ чыхмышды.

Анчаг Елманын бир аз дэчәллији дә варды. Каһ көрүрдүн јолдашларыны зарафатча мешәдэ итириб, хейли никаран гојдугдан сонра јенә дә талыларды. Каһ кизлинчө бир-кии ала балыг тутмаг, көлдэ үзмөк кимин әјләнчәләр тәклиф едирди. Бир дэфэ белэ бир дэчәлик аз гала чох пис ентичә верәчәкди...

3. КИЗЛӘДИЛМИШ ГАЈЫГ

Онлар көлүн учгар бир јериндә ағачларын арасында кизләдилмиш

кичик бир гајыг тапмышдылар. Елман һөмин саат гајыгы ачыб көлдә үзмәји вә онлара көлүн ичиндән сапиллин көрүнүшүнү чөкмөк тәклиф етмишиди: һөмиша Елманын дэчәлликләринин габагыны алан Учал бу дэфэ алданды. Ахы, тәклиф доғрудан да чох мараглы иди. Бу вахта гәдәр чөкдикләри етүдләр һамысы көлүн саһилиндән чүрбөчүр көрүнүшләри иди. Инди көлдән саһили чөкмөк доғрудан да һеч пис олмазды.

Буна көрә дә Учал разылашды. Анчаг һәм гајыг чох кичик иди, һәм дә һава јаваш-јаваш буланырды. Гајыг исә, көрүнүр су бурахырды, чүнки ичиндә хейли су варды вә ону бошалтмаг үчүн әјрү-әјрү, паслы бир тәнәкә консерв гутусу да гојлумышду.

Одур ки, Учал бир гәдәр чөккинди. Буна көрән Елман ону чыратмага башлады:

— Һә, а Бакылы баласы, дејесән горхурсан? Бәс дејирдин ки, дөниздә даг бојда далгаларын гојнунда үзүр-мүшсән?

Бу сөзләр доғрудан да Учалы тәрпәтди, она тохунду. Бир гәдәр инәлдә деди:

— Јох, һеч нәдән горхуб еләмирәм. Амма гајыг кичик, өзү дә дөлик. Ганбај миңә билмәз. Мән дә етүд гуту-му апармарым. Ислаһы хараб олду. Еләчә дә бир азча кәзәк, көрөк нечәдир.

Буна дејиб гајыга сары јөнәлди. Елман да елә буна бәнд иди. Тез хырдача күрәкләри элине алды. Учал да тәнәкә гутуну көтүрүб, гајыгын ичиндәки сују бошалтмага башлады.

Онлар саһилдән јүз метрәә гәдәр узаглашмышдылар. Доғрудан да

бурадан саһил чох көзәл көрүнүрдү. Ашағыдан јухары амфитеатр кими учалан ағачлар, гајалар чох эзәмәтли вә вүгарлы иди.

Учал һәр ан дәјишән бу рәнкарәнк мәнзэрәни сејрә дэлиб, гајыгын сујуну бошалтмагы унутмушду. О, ајагларынын исландығыны дүјдү. Әјилиб сују бошалтмага башлајачагды ки, бирдән дәһшәтли бир курулту гопду. һава бир анда гаралды вә гәрибә уғулту сәси һәр јери буруду. Шиндәтлин долу јағмаға башлады. Әмүрдә долу көрмәјән Учал өзүнү итирмишиди.

Әввәл хырда, дүју — бугда бојла јаған долу, бирдән-бирә ириләшиб финдыг бојла, һәтта, арада гоз бојда сәпәләнмәә башлады. Ири долу дәнәләри адама дәјәндә, јаман бәрк ағрыјырды. Горунмаға дә һеч бир шеј јох иди.

— Ај аман! Бу нәдир?! — дејә чығра-чығра Учал пенчәнини этәјини чәтир кими башы үзәринә чәкди. Әввәлчә Учала күлүб саташмаг истајән Елман, өзү дә долунун чох шиндәтләндијини көрүб, чашбаш олду вә гајыгы чәлд дөндәрмөк истајдикдә, күрајин бири элиндән сүрүшүб көлдә дүшүдү. О, күрајин чәлд гапмаг үчүн кәскин бир һарәкәтлә әјилдикдә, Учал да јаны үстә јыхылды вә хырдача гајыг мувазинәтини итириб чеврилди, икиси дә суја дүшүдү.

Бу һадисә Учал үчүн о гәдәр көзләнилмәз олду ки, илк анда башларына не кәлдијини аналај билмәди. Дәнизин нисбәтән илгә вә ағыр дузлу сујунә әјрәмиш Учал буз кими сојуг вә һава кими јумшаг көл сујунә дүшәндә, санки бумбуз бир бошлуға јуварланды вә балта кими, ба-

шыаагы сујун дийнэ кетди. Ела бил ки, Учал Билкәһин салдырым гајаларында Хазэрэ атылып балык кими суалты узан. сујун дийнэ багы жаллағ ашан, жарышларда бүтүн ја-шылдырыны өтсн һәмнин Учал дейди. Саники эли-голу бағлаиышшиди. О јалныз буринунда сојуғ көл сујунун соған хоғусу кими гәрбиб гычығла-масыны дујдуғда, гејри-иради чы-ғармағ үчүн ачылан ағзына су дол-дугда, саники өзүнэ кәлиб көзләрини ачыды өз өзүнү көјүмтүд бир арато-рандығда көрдү. Јухарыдан она сары нәсә, нәһән бир көлкә көпүклә-нә-көпүкләнә кәлирди. Учал эл-гол атмаға чалышанда, һәмнин көлкә өнө чатыб сых гара гышырчыг сачларында јалпышыды өз јухары чәмжәғе баш-ланды. Учал эл-ајағы илә бәрк тақан вуруд, кәскин бир һәрәктәлә башыны сийкәләди өз көлкәнин панчәсинәд гуртыры, сүр'әтлә сујун үзүнә чых-ды.

— Учал ағзыны кениш ачыб, бир нечә дағса су гарышығ һава илә чезәјиб, фыңхырдығдан сонра, Елманни һә-рәчәндан ири-ири ачылышыг көзлә-рини, бозарышы сифатини көрдү, онун никаран титрак сәсини ешит-ди.

— Ә, һарадасан?... Горхма, элини мәнә вер... Елма кен дур, мәнән ја-пышма һа!...

Бирдән Елман сөзүнү јарыда го-јуб:

— Ај аман!... — дејә бир элини баш-ына апарды өз һәмнин саат суја батды. Онун башына гоз бојда бир долу дәнәси елә дәјди ки, тагыталы-сыны Учал да ешитди, һәтта бу вә-зијәтлә ону күлмәк дә тутду. Амма, елә бу анда долу дәнәси далбадал онун да башына дәјди, он да гејри-ик-тијәри элини башына апарыб уфу-лаја-уфулајаја суја баш вурду.

Бир ан сонра киксә дә бирдән баш-ларыны судан чыхардылар. Елман Учалын да чох јахшы үздүјүнү көрүб даһа архајын оладу. Инди киксә дә долудан горунмағ үчүн тез-тез баш вурә-вурә да даһа чох суалты үзә-үзә сәһилә јөнәдиләр.

Әлбәттә, бу һадисәни һәр үчү һа-мыдан кизлин сахлајырды. Чүнки дүшәркә рәксис өз пионер баш дәстә рәһбәри бу дәчәликләдн хәбәр тут-сајды, онлары бир дә буралара го-маздылар. Амма сонралар өзләри өз араларында һәмнин гејрағ әһвалаты-ны хатырлајыб күдәшүр, бир-биринә саташырдылар.

4. ГҮМ ҮЗЭРИНДӘ ИЗЛӘР

Анчаг бу гејрағ әһвалаты јалныз бәлә әјләчәклә бир мәчәра кими гал-мады. Ишин далысы даһа марағлы оладу өз чыдди бир һал аалды...

Һәмнин күн долу бирдән башлан-дығы кими, бирдән дә кәмшиди. Учал илә Елман һәлә сәһилә чатма-мыш, долу ара вермиш, булуллар сәјрәлимиш, күн чыхмышды...

Онлар үст-башларыны гурудуб, сә-лигејә салдығда, бирдән-бирә Елман фикирләшди ки, бу гејрағ бурада һа-рдандыр? Киминдр? Нә үчүндүр?

Көј көл вә әтрафы дәвтәт горғу олдуғундан, бурада һәр чүр ов, о чүм-ләдн балығ тутмағ да гәти гадаған иди. Бәлкә бу гејрағ гануисуз балығ овлајарынын гејрағыдыр? Ахы, Көј көвдүн үстү хырдача гырмызы-гара халларла һахшыланмыш, сәдағ ки-ми рәикдән-рәикә чалан дәләл-дәл-зәтти мәшһур ала балығы мөйтәкир-ләр арасында јахшы пула кәндир...

Елман бу шүбһәсини Учала, Ганба-ја да деди. Онлар да бу фикрә шә-рик олуб гәрәра алдылар ки, бурада пусғу гуруб күдсүнәр.

Гејрағы өзәлики кими һәмни јердә ағачларын арасында кизләдә кет-диләр.

Ертәси күн јолдашлар етүд чәк-мәјә кәләндә, һәр шәјдән әвәл гејра-ғы јолхладылар. Гејрағ јериндә јох иди. Елман тәәссүфлә әлләрини бир-биринә вурду деди:

— Вај сәни! һәрифәрәр дүјүғ сал-мышығ. Јәгин гејрағын јериндән тәр-мышығни биләбләр, олар ки, јерлә-пәндүгини биләбләр, олар ки, јерлә-пәнди јәшибләр. Бәлкә бир мүддәт буралара һеч јахын дүшмәјәчәкләр... һајығ! һајығ!

Учал да онунла разылашды:

— Еләдир ки, вар... һәрифәрәр из-ләрини аздырмағ истајырләр.

Бу вахта гәдәр динмәз-сөјләмәз дуран өз лагеді кими көрүнән Ган-бај диггәтлә јерә бахмағда, саники нәсә ахтармағда иди. һәтта о, әји-либ чәмәлиди, чох хырда бир шәј итирибләш кими бармағы илә јер иҗәри-гарыш жохлаја-јохлаја елә бил нәзи исә, өлүб-бичириди. Бир нечә алдым сәһилә сары кедиб гејратды. Бирдән Ганбај башыны галдырыб деди:

— Дүздүр, еләдир ки, вар, үч нә-фәриләр!

Учал тәәчүблә сорушду:

— Нә дүздүр? Нечә үч нәфәр?

Елман да дилләнди:

— Ә, сән јухулу кими өз-өзүндә нә данышырсан?

Ганбај јердәки ләпирләри онлара кәстәрә-кәстәрә баша салды:

— Бах, бу үч ләпир бизмикидр. Булар да онларныкы... Бах, бири-нин ајағында алты дәлик-дәлик чәк-мә вар. Сол дабаны әјри, сағ даба-нында налын бир јаны сыныб... Би-ринини ајағында узунбурун, чүста-сағы көһнә гәлош вар. Алтынн хө-вү кедиб, сол тағы буруна јахын де-шилиб, биринин дә ајағында алты хам көндән чүст вар, чарыг кими дабансыз...

Бах, гәлошлу илә чәкмәли сәһилә кедиб, гејраға минибләр, чүстлу исә, көлүн ырағы илә колларын арасы илә, јәгин ки, гајддан баш онлары таршыламаға кедиб...

Мәнә бәлә кәлир ки, һеч дујуг-зәд дүшмәјибләр. һәрифәрәр өз ишләрин-дәдиләр. Бах, бу чүстлуунн изи илә кетсәк, онларны ја өзләрини раст кә-ләнчәјик, ја да кечикмишкисә, бош ге-јрағы таламајыт.

Учал илә Елман бир јердәки изләр-ә, бир дә бир-биринин үзүнә ба-хыб гејри-иктијәри:

— Дүздүр, еләдир ки, вар!... — дејә һәмни иләә кетмәк истадиләр. Ганбај онлары сахлады.

— Бир дајанын көрүм, ај гогар-лар! һара бәлә? Бәс бизмириниз ки, ештијат киздин јарышығдыр? Бу чур адамлардан һәр шәј көзләмәк олар. Бирдән чинајат башында он-лара раст кәлидик, нә сәләҗәјик? Бу-ну бу вахта гәдәр һеч бири фикир-ләшмәмишиди.

Доғрудан да бу гануипозән чан-ләрлә үз-үзә кәлсәдиләр, нә сәдәч-диләр? һәрифәрәр елә әлләрини гал-дырыб бу ушағларә тәслим олмаја-чағдылар ки, ахы, дағфәләрлә елә олмаду ки, гануисуз туш, чәјран вә балығ овлајанлар лап эли синалпы горғучуларла да мугавимәт кәстәр-миш, һәтта ган да төкүмшүдләр. Нә-инки бәлә чанаварлары, елә пишиң дә бәркә гыснајанда, гајдыб әда-мын үзүнү чырмағлар.

Буну фикирләшәндә, јолдашлар бир гәдәр дурухуб галдылар. Бир-дән Учал элини етүд гутусуна чыр-пыб, севинчәк деди:

— Тапдым!... Дејәрик ки, буралара кәзмәјә чыхмышығ. Икимиз рәсса-мығ, биримиз дә шар... Сизин гона-гынызығ. О балығлардан бир-икиси-ни пулу илә бизә сатым!

Түфәккимиз јох, талапчәмыз јох, әнимиздә мелис ја горғучу форма-сы јох... Бизи јемәјәчәкләр ки... кә-лин кәли!

5. ШҮБҲӘЛИ СӘСЛӘР

Онлар изи тутуб кетдиләр. Јарым километр гәдәр колларын, ағачларын арасы илә кетдикдән сонра из јенә көлүн сәһиләни сары дөнүрдү. Бир-дән онлар алдым сәһилә бәнәәр су шаппылысы ешитдиләр. Үчү дә бир-дән јериндә долуб галды. Нәфәслә-рини дә гысыб динләмәз вә сәс кә-лән тәрәфа диггәтлә бахмаға баш-ладылар. Араја елә бир сәкилтәк чөкдү ки, онлар тез-тез дөјүнән үрәкляри-нин тыпылысыны ешидирдиләр. Дүзү, үчүнүн дә үрәји учунурду. Ким билер нә оламағды...

Су шаппылысы јенә ешидилди. Бирдән Ганбај шәһәләт бармағыны додалағарына апарыб, јолдашларына дусмағы, көзләри илә исә сәһилә сары бахмағы ишәрә етди. Онлар дә һәмни јерә бахдығда, көрдүләр ки, анда-бала ики әлик көлүн гумсал сә-һиләндә днзә гәдәр суја кириб, кө-лдән су ичәр, тез-тез башларыны гал-дырыб гулағларыны шәкләјә-шәкләјә, јан-јерәјә бојланчылар.

Субүни бәнәвшәји шәдәғләриндәл әримизи күмүш кими долуғ-долуғ ишылдајан суларын фонунда, јарпа-кларын-будағларын инчә шабақәси арасындан бир чүт әлијин көрәмнә о гәдәр көзәл, о гәдәр чәзибәли хәли-ли бир мәнзәра иди ки, һәгигәтдән чөх рә'јаја бәнәзирди.

Учал јавашча фото апаратыны тушлајыб дүмәсини басдығда, әлик-ләр диксиниб бир анда јерләриндән гөлдүләр вә колларын арасында кө-лдән итдиләр.

Елмандә Ганбај киксә дә бирдән уфулајан кими тәәссүфлә сәсләндиләр:

— Е-ә-әһ, нәјләдин!.. Гојмадн бир дојунча бахај!..

Учал өзү дө тээссүфлү бир ифадә илә чаваб верди:

— Ахы, белә фүрсәт бир дө элө дүшмәзди... Нејләјим? Горхмајын, рәнкли фото лентинә чәкмишәм. Кәрак лап јахшы чыха. Һәрәнизә бөјүк өлчүдә бир сурәттини бағышлајачагам. Онда дојунча бахарсыныз...

6. ЧИНАЈӘТ БАШЫНДА

Бирдән јахындан тутгун бир паргәлјаш кумбултусу, сонра тәшвишли һәниртиләр ешидилди. Бир анда этрафы тунд кимјәви бир гоху вә думан кими түстү бүрүдү. Јолдашлар сәс вә түстү кәлән тәрәфә чумдулар. Намыдан ирәлидә кәдән Елман бирдән дүрүб әлләрини јухары галдырды вә јанларына ачды. Ганбаја Учал да јерләриндә доуб галдылар.

Елман эли илә ирәлини кәстәрди. Онлар галын колун будагларыны јавашча аралајуб дигтәтлә бахмага башладылар.

Көлүн голтүг кими сәһилә узанмыш кичик бир парчасында ики һәфәр һәмнин дүнанки хырдача гајығын ичиндә дүрүб паргәлјашын зәрбәсиндән кејикиб әрхасы үстә чеврилиш балыглары күрәкләрлә вүрәвүра, сәһилә доғру күрүјүр, бир һәфәр дө гуршага гәдәр суја кириб балыглары икәәли тамарлајуб сәһилә атырды.

Һәрифләрнин башы ишә елә гарышмышды ки, һәр чүр еһтијаты тамамла јаддан чыхарышдылар. Көрүнүр, бу пешә илә чохдан мөшгул идиләр вә учтар јерләрдә бу вахта гәдәр онларә һеч кас мане олмамышды.

Чинајәткарлары күдән бу үч кәччин ичиндә заһирдә һамыдан пассив көрүнөн, динмәз-сөјләмәз һәрәкат едән вә еһтијаты олмағы мәсләһәт көрән Ганбај бирчә анда тамам дәјишди. О, өз дружиначылыг төчрүбәсиндән јахшы билирди ки, бу чүр оғру-әрирләр заһирдә һәј-күј салсалар да, өзләриндән дејиб ловгалансалар да, әслиндә чох торхаг олурлар. Беләләринә гаршы гәти һәрәкат етмәк лазымды. Белә дүшүнүб Ганбај тез јолдашларына сары дөндү, јавашчадан пычылдады:

— Һеч горхмајын, ардымча!..

О, бирдән судакы чанинин үстүнә шығыҗыб, гартал кими чийинә гонду, голларыны архаја буруб, ону судан ғырага чәкди, јерә јыхды. Архадан јетишән Учал вә Елманын көмәји илә һәрифин өз кәмәрини ачыб, голларыны, ајагларыны мөһкәм баглады.

Бу әмәлијат о гәдәр ани олды ки, гајыгдыкы һәрифләр чашыб галдылар вә инсан сәсиндән чох һејван бөјүртүсүнә бәншәр сәсләрлә чығырышмагдан башга бир шеј едә билмәдиләр.

Онлар хырдача гајығын ичиндә тыханыб галмышдылар. Өзләрини итирдәкләриндән, һәрәси бир јана күрәк чәкир, гајыг сәрхош кими јырғалана-јырғалана јериндәчә һәриланирди. Нәһәјәт бири ајага галмағ үчүн кәскин бир һәрәкат етдикдә, гајыг чеврилди, һәрифләр икиси дә пал-палтарлы, шаппылты илә суја дүшүләр.

Бурада көл хәјли дәрин иди. Бири чабалаја-чабалаја бир тәһәр өзүнү суда сахлајуб сәһилә доғру үзүрдүсә дә, о бири елә бирдән-бирә суја

батды. Бир аз сонра јөндәмсиз бир һалда әл-гол ата-ата, башыны аза-чыг судан чыхарды, боғут хырылтылы сәслә бөјүрдү:

— Вај!.. Ба-аат... а...ы...

Елман тез сојунуб суја атылды, баш вүрүб сујун алтунда онун этәјиндән јапышыды вә чәкә-чәкә чыхарды.

Бу вахт о бири һәриф дә зор-күчлә үз-үзә сәһилә јахынлашырды. Ганбај илә Учал ону лајыг олдығу кими гаршылајуб јерә јыхдылар, әл-голуну багладылар. Елманын судан чыхардығы һәрифинсә, әл-голуну багламага һеч еһтијач јох иди. О, јары боғулмуш, һушуну итирмишди.

Елман ону үзүгүлү јыхыб, гарнынын адтындан тутуб галдырар, чифрләринә долмуш јосунлу сују бошалтмага чалышырды. Һәр шејдән әввәл ону өлүмдән хилас етмәк лазым иди...

Бир нечә күн сонра дүшәркәнин дивар гәзетинә Учалын чәкдији рәнкли фотошәкли вүрүлмушдү. Бунун үзриндә ири һәрифләрлә белә бир башлыг јазылмышды: «КӨЗӘЛЛИ-ЈИН КЕШИЈИНДӘ».

Һәмни һадисә барәсиндә верилән мүхтәсәр мәлүмат Елманын јаздығы белә бир шеј-рәуәтә гунартырды:

Бу көзәллик

бизә

улу бабалардан

јадикардыр.

Үрәкдән сев,

Гәдрини бил,

наданлардан гору, артыр!